

ІСТОРІЯ ТА МЕТОДОЛОГІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

УДК 911.9:574.2

DOI: <https://doi.org/10.25128/2519-4577.25.2.1>

Андрій КУЗИШИН, Любомир ЦАРИК

РОЛЬ ТА МІСЦЕ ГЕОГРАФІЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ ТЕРНОПІЛЬСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА В ОСВІТНЬО-НАУКОВОМУ ПРОСТОРІ УКРАЇНИ

35-річна діяльність географічного факультету Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка стало мотивацією підготовки даної публікації. За вказаний часовий період факультет зумів утвердитися на географічній мапі України як науковий та освітній центр географічної, екологічної, туризмологічної наук, досліджень в системі наук про Землю (гідрологія, ґрунтознавство), просторового розвитку.

Сьогодні географічний факультет ідентифікується як мультирівневий центр, який об'єднує освіту, науку, практику, інновації та комунікацію, який відіграє важливу роль у формуванні інтелектуального потенціалу регіону й країни в цілому, розвитку територій та посиленню академічної присутності України в європейському просторі.

Ключові слова: географічний факультет ТНПУ, проблематика наукових досліджень, напрямки діяльності, історична ретроспектива.

Abstract:

Andriy KUZYSHYN, Lyubomir TSARYK. THE ROLE AND PLACE OF THE FACULTY OF GEOGRAPHY OF TERNOPIL VOLODYMYR HNATIUK NATIONAL PEDAGOGICAL UNIVERSITY IN THE EDUCATIONAL AND SCIENTIFIC LANDSCAPE OF UKRAINE

The 35-year activity of the Faculty of Geography at Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University served as the motivation for preparing this publication. During this period, the faculty has established itself on the geographical map of Ukraine as a scientific and educational center in the fields of geography, ecology, tourism studies, Earth sciences (such as hydrology and soil science), and spatial development.

Situated among the powerful centers of geographical science — Lviv, Kyiv, Chernivtsi, and Lutsk — Ternopil set out to become one of the hubs of spatial-geographical studies. This aspiration is not accidental, as this very region is the birthplace of Stepan Rudnytskyi, the founder of national geography.

The establishment of a separate faculty division was a timely necessity and was justified by the needs of the region. Today, educational institutions, governmental and commercial organizations across Western Ukraine employ a significant portion of the faculty's graduates. Throughout its history, the faculty has secured a prominent position at the national level, establishing itself as a center for socio-geographical, historical-geographical, regional-tourism, ecological-geographical, and hydrological research.

The publication presents the historical prerequisites for the introduction of academic programs that have functioned or are currently functioning within the Faculty of Geography. A retrospective analysis of the faculty's recent history is provided, highlighting its development and recognition as an independent university division. The main stages of the faculty's establishment and growth are outlined, along with a description of the history and formation conditions of each of its educational and research units.

The history of launching various educational programs is highlighted, including Secondary Education (Geography), Ecology, Tourism, Geography, Earth Sciences, Hydrology, Soil Science, Land Appraisal and Territorial Planning, Spatial Analytics and Territorial Development of Communities and Regions, as well as International Tourism and Cross-Cultural Communication — all at both the bachelor's and master's levels. The publication presents the dynamics of academic staff qualification development from the establishment of the faculty up to 2025.

An overview is provided of the research activities pursued by the academic departments — the Department of Geography and Teaching Methodology, the Department of Geography of Ukraine and Tourism, and the Department of Geoecology and Hydrology — with attention to both collective and individual research directions. The publishing activities are also described, including the preparation of university and school textbooks, teaching aids, and both individual and collective monographs authored by faculty members.

Key areas of international cooperation are outlined, such as partnership development, project grant proposals, and joint publications. The promising aspects of the faculty's educational, organizational, and scientific activities are identified.

Today, the Faculty of Geography is recognized as a multi-level center that integrates education, science, practice, innovation, and communication. It plays a significant role in shaping the intellectual potential of the region and the country as a whole, contributing to territorial development and enhancing Ukraine's academic presence in the European space.

Keywords: geographical faculty of TNP, problems of scientific research, directions of activities, historical retrospective.

Постановка науково-практичної проблеми. Для науково-освітнього підрозділу, яким є географічний факультет Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, відзначення 35-ти літнього ювілею є можливістю оглянутися та оцінити пройдений шлях в царині освіти та науки в сфері географії, екології, туризму та окремих напрямків в системі наук про Землю.

Виходячи з цього важливим є дослідження та обґрунтування його ролі в освітньо-науковому просторі України, який сьогодні переживає значні трансформації та переосмислення. Нагадаємо, що простір – філософська категорія, яка пов'язана з категорією «час». Власне, простір виражає порядок розташування одночасно існуючих об'єктів. Тому видається доречним оцінювати діяльність факультету, як здійснюється в різних площинах, з позиції співставлення категорій «простір – час». Як вдало відзначає проф. О. Шаблій, ключовими рисами простору виступає його потенціал (– здатність задовольняти певні потреби суспільства) та геопросторова організація (– процес внутрішнього поділу, об'єднання і системоформування, виконання її внутрішніх і зовнішніх функцій) [18, с. 73]. Роблячи спробу екстраполювати це тлумачення на хорологічний огляд формування та розвитку факультету, є можливість оцінити його шлях від осередку географічної освіти до освітньо-наукового центру в сфері географії, екології, туризмознавства, гідрології, ґрунтознавства та просторового розвитку.

Метою дослідження є визначення ролі географічного факультету Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка в сучасному освітньо-науковому просторі України та дослідження шляху його перетворення з осередку до центру в межах такого простору в системі загальнодержавної підготовки фахівців з географії, екології, туризмознавства, гідрології та ґрунтознавства.

Виклад основного матеріалу. Історія формування сучасного географічного факультету Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка бере свій початок у 1940 році, коли у складі Кременецького учительського інституту на певний час було створено природничо-географічне відділення. Його становлення забезпечували перші організатори та викладачі: І.В. Цись – декан відділення, Б.М. Іванов – завідувач кафедри фізичної географії та викладач фізико-географічних дисциплін, а також Т.С. Ніколаєва – викладач економічної географії.

Після Другої світової війни підготовку фахівців-географів у Кременецькому учительському інституті було припинено у 1950 році. Упродовж 1951–1981 років викладалися лише окремі дисципліни географічного спрямування, зокрема «Загальне землезнавство», «Геологія», «Економічна географія СРСР та зарубіжних країн». Ідею відновлення підготовки географів активно пропагував Й.М. Свинко, який, після передислокації інституту до Тернополя (в 1969 р.), продовжив підтримувати ініціативу створення окремого географічного факультету.

Лише у 1981 р., після більш як тридцятирічної перерви, в тодішньому Тернопільському педагогічному інституті було відновлено набір студентів на спеціальність «Географія і біологія». Організаційно це стало можливим завдяки суттєвому збільшенню площі навчальних приміщень в інституті із введенням у дію головного навчального корпусу. З 1982 р. здійснено набір перших студентів, які представляли окрім Тернопільської, також і Закарпатську, Івано-Франківську, Рівненську, Волинську, Хмельницьку та Черкаську області. Того ж року було створено кафедру географії, котру очолив канд. геол.-мінер. наук Й.М. Свинко. У 1985 р. вона була поділена на два окремих структурних підрозділи – кафедру фізичної географії (завідувач – Й. Свинко) та кафедру економічної і соціальної географії (завідувач – І. Процик (1985-1986), І. Пушкар). До 1990-го року було створено матеріальну базу для забезпечення навчального процесу шляхом накопичення необхідних приладів і обладнання для лабораторних досліджень, навчально-польових практик, підготовки друкованої продукції, обладнано спеціалізовані кабінети – геології, загального землезнавства, фізичної географії та економічної і соціальної географії, закладне підвалини формування професорсько-викладацького колективу з випускників спеціальностей Львівського, Київського, Чернівецького, Московського державних університетів [8, 9, 15].

Одним з перших кроків новообраного в 1990 р. ректора Володимира Петровича Кравця, була підтримка ініціативи групи викладачів-географів та біологів щодо створення географічного факультету. Таким чином розпочалася новітня історія географічного факультету.

6 лютого 1990 р. Вчена рада Тернопільського педагогічного інституту, відгукнувшись на неодноразові звернення громадської ініціативної групи викладачів природничого факультету до керівництва навчального закладу щодо доцільності створення окремого географічного факультету, а також врахувавши

висновки спеціально створеної ректоратом комісії з цього питання, прийняла рішення про організацію такого факультету. На цій підставі 23 квітня 1990 р. було видано наказ ректора «Про створення географічного факультету», згідно з яким новий факультет мав розпочати офіційний відлік своєї діяльності 1 червня 1990 р.

З метою впорядкування процедурно-організаційних моментів, на першому засіданні ради географічного факультету було обрано його декана. Ця рада факультету проходила у розширеному складі. До неї, крім усіх викладачів двох географічних кафедр, увійшли окремі представники суміжних із географією природничого та історичного напрямків підготовки (у цей час на факультеті, крім підготовки спеціалістів з традиційної спеціальності «Географія і біологія» та експериментальної «Географія і природознавство», започатковувався новий напрям – «Географія та історія»), а також представники від студентського колективу майбутніх географів. Першим деканом географічного факультету на альтернативній основі було обрано к. геог. н. Л.П. Царика. Заступником декана було призначено викладача І.Л. Дітчука.

Перші роки функціонування факультету були пов'язані з пошуком оптимального поєднання спеціальностей, які б забезпечили формування достатнього контингенту студентів та формуванням навчально-наукових підрозділів. Так, у 1992 р. було припинено набір студентів на спеціальність «Географія і природознавство», впродовж трьох років (в 1990–1992 рр.) здійснювався набір на спеціальність «Географія та історія», у 1993 р. був започаткований набір на спеціальність «Географія та екологія» як своєрідна альтернатива спеціальності «Географія і біологія», за якою було призупинено набір (відновлено в 1995 р.). У 1996 р. на факультеті відкрито заочне відділення за напрямком підготовки «Географія».

90-і роки ХХ ст. можна назвати роками інституційної розбудови факультету. У 1992 р. було створено третю з таким профілем та назвою у закладах вищої освіти України, кафедру географії України, яку очолив к. геог. н., доц. Заставецький Б.І. Колектив кафедри активно працював на розробкою нових програм з фізичної та соціально-економічної географії України, географічного краєзнавства, спецкурсів з галузевих географічних дисциплін. У 1993 р. офіційний статус отримав геостационар у с. Дзвенигород тоді ще Борщівського району для проходження студентами польових навчальних практик, який був перепідпо-

рядкований факультету (раніше ця база була зорієнтована на проведення практик студентів факультету фізичного виховання). У тому ж році відкрито науково-дослідну лабораторію «Моделювання еколого-географічних систем», яку очолив доц. Царик Л.П. [1, 2], якою на сьогодні виконано десятки госпдоговірних проєктів.

Ліцензувавши нову спеціальність «Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування» у 1993 році було здійснено перший набір студентів за вказаним профілем. Відзначимо піонерність факультету в започаткуванні підготовки фахівців за непедагогічними спеціальностями в університеті. Одночасно при кафедрі географії України і краєзнавства створено секцію гео-екології для координації навчально-методичної роботи даної спеціальності. У 1997 р. на факультеті акредитовано бакалаврат спеціальності і ліцензовано підготовку спеціаліста «Екології». У 1998 р. акредитовано освітньо-кваліфікаційний рівень «Спеціаліста» і ліцензовано магістратуру за спеціальністю «Екології» [8].

Наприкінці 90-х рр. ХХ ст. – поч. ХХІ ст. географічний факультет починає позиціонувати себе як науковий центр. У 1998 р. доц. О.В. Заставецькою захищено докторську дисертацію з проблем комплексного соціально-економічного розвитку території. Це був перший захист докторської дисертації працівником факультету. У 1997 р. починає виходити періодичне фахове видання «Наукові записки ТДПУ. Серія: географія», яке зразу ж завоював всеукраїнську популярність як серед молодих науковців, так і серед знаних географів України. У 2000 р. створено кафедру гео-екології та методики викладання екологічних дисциплін, яку очолив, за сумісництвом, декан факультету, доц. Царик Л.П. Тому початок нового тисячоліття можна вважати офіційним періодом завершення структурної розбудови географічного факультету, оскільки функціонувало чотири кафедри, геостационар, дві науково-дослідні лабораторії, навчальна лабораторія, акредитовані дві спеціальності факультету – «Географія» і «Екологія», виходило друком два спеціалізовані фахові видання з географії та історії української географії. За десять років діяльності 10 працівників факультету захистили кандидатські (Б.Я. Федунік, М.В. Потокій, Я.О. Мариняк, М.Р. Питуляк, О.П. Садовник, Н.П. Стецько, І.Ю. Чеболда, А.В. Кузишин, А.Б. Кошіль, М.О. Алексієвець), одну докторську дисертацію (О.В. Заставецька), четверо доцентів (І.Г. Процик, Й.М. Свинко,

І.М. Пушкар, Д.І. Ковалишин) та доктор географічних наук (О.В. Заставецька) отримали звання професорів, двоє (Й.М. Свинко, Л.П. Царик) обрані членами-кореспондентами Української екологічної Академії наук [14].

Впродовж першого десятиріччя існування під егідою факультету було організовано та проведено вісім міжнародних та всеукраїнських форумів та конференцій. Тематика конференцій торкалася питань історії української географії, краєзнавства, проблем еколого-географічних досліджень.

Період 2000-2006 рр. слід вважати етапом змістовних перебудов і трансформацій навчальних планів, ліцензування нових спеціальностей, продуктивної підготовки кадрів вищої кваліфікації. Зокрема, за цей період викладачами і аспірантами кафедр захищено одну докторську (М.Я. Сивим) та ще восьми кандидатських робіт (Л.Р. Грицак, І.М. Барною, Б.В. Заблоцьким, Т.Б. Заставецьким, Н.Б. Тарановою, Н.І. Флінтою, П.Л. Цариком, Л.В. Янковською).

У 2003 р. ліцензовано та розпочато набір на третю спеціальність географічного факультету – «Туризм». Профільною у підготовці фахівців цього напрямку стає кафедра географії України, яка у зв'язку з цим набуває нової назви – «географії України і туризму».

На вимогу часу, в 2004 р. було розроблено нові навчальні плани однопрофільної спеціальності «Географія». У 2005 році у черговий раз акредитовано спеціальності «Географія» та «Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування», спеціальність «Туризм» – у 2006 році.

З ініціативи кафедр та факультету продовжувались організовуватись заходи конференційного характеру. Щорічно, впродовж 2001-2006 рр., проводились такі науково-академічні заходи, що продовжували утверджувати роль географічного факультету ТНПУ ім. В. Гнатюка як наукового центру в Україні. Зазначимо, що традиційно партнерами в організації конференційних заходів були географічні факультети Львівського та Чернівецького університетів, в 2002 р. вперше – Інститут географії НАН України, в 2004 р. вперше співорганізатором такого заходу став закордонний партнер – Ойцовський національний парк (Польща).

У 2006 році деканом факультету обрано к. геог. н., доц. Садовника О.П., заступником декана – к. геог. н. Заблоцького Б.В., який у 2007 році став деканом географічного факультету. У цьому ж році заступником декана було призначено к. геог. н. Дем'янчука П.М.

Упродовж 2007-2014 рр. проводилася

значна робота із вдосконалення форм та змісту підготовки студентів. Відповідно до вимог кредитно-трансферної системи навчання та нових державних стандартів вищої освіти модернізовано навчальні плани усіх спеціальностей та освітньо-кваліфікаційних рівнів. На основі розроблених викладачами спецкурсів і спецсеминарів збільшено варіативну складову підготовки студентів. З метою розширення кваліфікацій випускників, за умови запровадження однопрофільного навчання, для спеціалістів-географів введені додаткові спеціалізації: «природознавство», «основи екології», «основи біології», «краєзнавчо-туристична робота в школі». За рахунок зменшення аудиторного навантаження розширено години самостійної роботи студентів, посилено індивідуальну роботу викладачів із студентами, розширено обсяги практичної підготовки. Виробничі і маршрутні практики проводилися в різних регіонах України (Карпати, Закарпаття, Придністров'я, Полісся, Придніпров'я, узбережжя Азовського та Чорного морів, Гірський Крим). Організуються навчальні екскурсії територією України та Європи.

У цей період активно розвивалася наймолодша і найпопулярніша на факультеті спеціальність – «Туризм». У 2009 р. проведено акредитацію магістра туризму. У 2013 р. розпочато набір бакалаврів туризму на заочну форму навчання, а в 2014 р. започатковано додатковий набір на бакалавратуру молодших спеціалістів, у 2013 р. на факультеті розпочато заочну підготовку спеціалістів туризму [5, 12].

Завдяки активному набору абітурієнтів на всі три згадані спеціальності, чисельність студентів факультету стрімко збільшилася. Свого максимуму вона досягла у 2009 році (934 особи, у тому числі 737 – денної та 197 – заочної форми навчання). Таким чином, частка студентів географічного складала 13 %, а за їх кількістю факультет посідав друге місце в Тернопільському національному педагогічному університеті.

Зростає і чисельність викладачів. У 2009 році їх кількість досягає максимуму (42 особи). При цьому, зростання викладацького колективу відбувається за рахунок власних вихованців. Упродовж 2007-2014 рр. викладачами факультету захищено, одну докторську дисертацію Л.П. Цариком (2010 р.) та 12 кандидатських дисертацій (Л.Б. Альтгайм, О.В. Волік, Б.Б. Гавришок, С.В. Гулик, П.М. Дем'янчук, К.Д. Дударчук, Л.Б. Заставецька, Н.О. Лісова, С.Р. Новицька, І.В. Поплавська, Б.Т. Пушкар, О.І. Пушкар). Частка викладачів факультету із науковим ступенем перевищила 80 %, що було

дуже потужним показником для факультету в той час.

Завдяки значному зростанню чисельності студентів збільшено кількість навчальних приміщень факультету (обладнано два комп'ютерних класи, чотири лекційні аудиторії, три спеціалізовані кабінети та три наукові лабораторії (моделювання еколого-географічних систем, географо-краєзнавчих досліджень, інноваційних технологій в географії), для проведення навчально-польових практик активно використовується географічний стаціонар, в навчальному процесі використовуються колекційні фонди геологічного музею.

Для повноцінної реалізації виховної функції викладачами географічного створено фахові клуби: екологічний, спелеологічний, спортивного туризму, краєзнавчий, КВК, інформаційно-публіцистичний. Під керівництвом кураторів академічних груп студенти факультету брали активну участь у житті університету та заходах, що проводилися на географічному факультеті: посвята першого курсу, свято екватора, святкування дня Географічного факультету.

Активна навчально-виховна діяльність колективу факультету сприяла високим показникам навчальних досягнень, наукових та творчих здобутків. Упродовж всієї новітньої історії факультету, його студенти неодноразово ставали призерами другого етапу Всеукраїнських конкурсів наукових робіт з географії (Гавришок Б., Кравчук Г., Задворний С.), екології (Гінзула М. – тричі), економіки природокористування і охорони навколишнього середовища (Миць Б., Боднар А.), а також призерами другого етапу Всеукраїнських олімпіад з географії (Щавінський В., Кавецький І., Мандзюк П., Касіяник І., Заставецька Л., Поселюжна Л. – двічі, Шеремета О., Бондар Л., Марціяш К., Глинський О., Фурда Н., Павлюк О., Жайворонко Н.), екології (Броневський Р.), економіки природокористування (Гінзула М.) і туризму (Усова О.) [16].

2013 р. відзначився структурними змінами. У зв'язку із необхідністю виконання розширених функцій випускової кафедри відбулось об'єднання кафедр фізичної географії та економічної і соціальної географії у єдину кафедру географії та методики її навчання. Завідувачем кафедри обрано д. геог. н., проф. Сивого М.Я.

До цього часу факультет утвердився як центр історико-географічних, краєзнавчих та еколого-географічних досліджень – впродовж 2009-2014 рр. було проведено дев'ять конференційних заходів, переважно міжнародного характеру.

З середини другого десятиріччя ХХІ ст. факультет зіткнувся з низкою нових викликів, які торкнулися всіх закладів вищої освіти України, а також певних змін в складі професорсько-викладацького складу. Суттєве скорочення контингенту студентів відобразилося на всіх факультетах Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка та було викликано як демографічним проблемами (скорочення числа осіб відповідного віку, які могли б вступати до навчальних закладів), так і економічними факторами (затяжна економічна криза, невпевненість в майбутньому та низька капіталізація доходів населення стали перепорою для популяризації небюджетної форми навчання; водночас державна підтримка освітньої діяльності суттєво зменшилась, до чого населення території, з якої формується контингент студентів факультету ТНПУ ім. В. Гнатюка, було фінансово та й морально неготовим).

Також факультет втратив кілька своїх провідних фахівців, які раптово залишили факультетські аудиторії (проф. Пушкар І.Г., викл. Думка З.Т., доц. Заставецький Б.І., проф. Заставецька О.В., викл. Дітчук І.Л., доц. Садовник О.П.), але зуміли знайти своє продовження в своїх учнях та послідовниках.

Водночас слід наголосити, що в такі непрості часи факультет продовжує позиціонувати себе як центр географічної, екологічної, туризмологічної освіти, здійснюючи розмаїту та багатовекторну діяльність. З 2014 р. Деканом факультету обрано доц., к. геог. н. Кузичина А.В. (заступники декана – 2014-2018 рр. – доц., к. геог. н. Флінта Н.І., з 2018 р. – доц., к. геог. н. Задворний С.І.).

Насамперед слід відзначати, що в цей період суттєво розширилась кількість освітніх програм, за яким здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти. Новими напрямками підготовки стали «Географія», «Гідрологія», «Ґрунтознавство, експертна оцінка землі та територіальне планування», «Міжнародний туризм і крос-культурні комунікації», «Науки про Землю», «Просторова аналітика та територіальний розвиток громад і регіонів». Це приваблює здобувачів, число яких на факультеті знов почало зростати і перевищило в 2023 р. 400 осіб. Багато науково-педагогічних працівників факультету взяли на себе відповідальність за розвиток освітніх напрямків діяльності, погодившись виконувати функції гарантів освітніх програм. Водночас четверо науково-педагогічних працівників (проф. Заставецька Л.Б., доц. Альтгайм Л.Б., доц. Задворний С.І., доц. Флінта Н.І.) є експертами з акреди-

тації освітніх програм при НАЗЯВО, в проф. Кузишин А.В. є членом підкомісії Географія та регіональні студії Науково-методичної комісії з соціальних наук, журналістики та інформації сектору вищої освіти Науково-методичної ради Міністерства освіти і науки України.

Факультет першим в Україні серед закладів вищої освіти отримав право на здійснення освітньої діяльності щодо підвищення кваліфікації працівників туристичної сфери, а також підвищення кваліфікації вчителів та викладачів географії.

Важливим складником підготовки кадрів вищої категорії на факультеті та черговим кроком в його утвердженні як наукового центру стало відкриття аспірантури за напрямком 103 Науки про Землю. Впродовж даного відтинку часу (2015-2025 рр.) на факультеті було здійснено захисти дисертацій доктора географічних наук Л.Б. Заставецькою (2015), доктора філософії І.Р. Кузика та доктора географічних наук А.В. Кузишина (обидві – в 2021 р.). Неодноразово викладачі факультету ставали членами одноразових спеціалізованих вчених рад, як в Тернопільському національному педагогічному університеті ім. В. Гнатюка, так і в інших закладах вищої освіти України. Професори Сивий М.Я. та Царик Л.П. є членами постійно діючої спеціалізованої вченої ради із захисту докторських дисертацій при Львівському національному університеті імені І. Франка.

Продовжувалась робота факультетської громади як конференційного центру – впродовж 2015-2025 рр. відбулося 16 (!) таких заходів Поряд з традиційними тематиками з'являються нові, розширюється і коло партнерських закладів вищої освіти та громадських організацій, які підтримують наукові комунікації такого ґатунку.

Важливим елементом розвитку факультету останнього десятиріччя є суттєва активізація міжнародних зв'язків, що забезпечило можливість доступу до передових європейських освітніх та наукових ідей.

Піонерною в напрямку міжнародних зв'язків варто вважати співпрацю з Ойцовським національним парком (Польща), започатковану проф. Цариком Л.П. в перше десятиліття ХХІ ст. На сучасному етапі активна діяльність проф. А.В. Кузишина стала основною співпраці з Академічним товариством ім. Міхала Балудяньського (Словаччина), Економічним університетом в Катовіцах (Польща), Гданським університетом, Пряшівським університетом (Словаччина). Завдяки цим діям майже половина науково-педагогічних працівників факультету пройшли закордонне стажу-

вання на базі словацьких закладів вищої освіти, а також започаткували низку дієвих проєктів та спільних публікацій в науковій царині. Стараннями викладачів кафедри географії України і туризму доц. Рудакевича І.Р. та доц. Заставецького Т.Б. було здійснено грантові студентські поїздки за підтримки компанії DAAD до Німеччини. Доц. Чеболда І.Ю., викл. Каплун І.Г., доц. Кузишин А.В. були учасниками міжнародного німецько-українського грантового проєкту «Громадська ініціатива заради здорового довкілля в західній Україні». Керівництво університету забезпечує участь в програмах міжнародної академічної мобільності викладачів та студентів факультету мобільності на базі Гуманітарно-Природничого університету імені Яна Длугоша в Ченстохово. В 2023 та 2025 рр. студенти факультету були учасниками Erasmus-проєктів на базі університетів в Гданську (Польща) та Бухаресті (Румунія). За програмою польсько-українських молодіжних обмінів студенти факультету в 2023 р. успішно реалізували грантовий проєкт молодіжних ініціатив (координатор від науково-педагогічних працівників – доц. Кузик І.Р.). В 2024 та 2025 рр. студенти спеціальності «Туризм» були учасниками українсько-турецького грантового проєкту щодо культурного єднання молоді (координатор від науково-педагогічних працівників – доц. Поплавська І.В.).

Географічний факультет є базовим для функціонування загальноуніверситетських наукових центрів – Центру євроінтеграційних студій і комунікацій (керівник – проф. Кузишин А.В.) на Центру екологічних інновацій (керівник – проф. Царик Л.П.). Офіційного визнання отримала наукова школа проф. Л.П.Царика (2025 р.) – геоекології та збалансованого природокористування. Професор Любомир Царик є членом спеціалізованої вченої ради Д 35.051.08 у Львівському національному університеті імені Івана Франка, був членом 4-х спеціалізованих вчених рад в університетах України, є членом Міжвідомчої робочої групи з удосконалення системи екологічної освіти в Україні (Наказ Міндовкілля за № 434 від 20.05.2023), членом трьох науково-технічних рад у ПЗ «Медобори», НПП «Дністровський каньйон» та НПП «Кременецькі гори». Під його науковим керівництвом захищено 11 кандидатських дисертацій. Автор понад 500 наукових праць.

Кожна з діючих кафедр утвердилась в статусі випускової, що вимагало чинне законодавство про вищу освіту.

На сучасному етапі коло наукових інтересів працівників кафедри географії та методи-

ки її навчання обґрунтовано нагальними потребами господарства України та особистими науковими інтересами, що мають практичне застосування: мінерально-ресурсний потенціал Поділля та України, проблеми його ефективного використання та екологічні проблеми гірничопромислових територій; ерозійні процеси і проблеми відновлення еродованих ґрунтів Подільського регіону; бальнеологічні ресурси Поділля; земельно-ресурсний потенціал Поділля; Західно-Подільське горбогір'я як географічного екотону; здійснюють соціологічну оцінку рідкісних та зникаючих видів флори; лучно-степові ландшафти Західного Поділля; історичні аспекти природокористування в Подільських Товтрах; персоналії відомих вчених-геологів та географів Західної України; спорово-пилкові комплекси антропогенних відкладів для реконструкції природного середовища аквальных геосистем; якість життя населення; проблеми рекреаційного та господарського природокористування, природні і антропогенні ландшафти Поділля; системи міських поселень регіону і зміни їх функцій в умовах трансформації суспільних відносин; еколого-картографічне картографування сільського господарства; ризики та оптимізація сільськогосподарського землекористування; екологічні проблеми функціонування агробізнесу; геотопонімічні та мікротопонімічні дослідження, синоптична метеорологія, методика підготовки вчителів географії засобами інтерактивних технологій, використання новітніх технологій у формуванні географічних знань, умінь і навичок у школярів тощо.

Сучасні наукові інтереси працівників кафедри географії України і туризму пов'язані з проблемами теоретичних й методологічних засад формування і функціонування рекреаційно-туристичних дестинацій, релігійного, сільського зеленого та геотуризму, рекреаційно-туристичної діяльності на території об'єктів природо-заповідного фонду, бальнеологічних курортів і гірських туристичних центрів, їх картографічного забезпечення; теоретичних і методичних проблем географії туризму, статистичних методів у туризмі, географічного краєзнавства, водно-ресурсного потенціалу та охорони довкілля, тематичного картографування, етнічної географії та історії географії; з'ясування геопросторових рис соціальної та політичної сфери України, проблем регіональної (економічної) географії України, сфери послуг та добробуту населення, історії вітчизняного туризму, формування туристичної інфраструктури, особливостей міжнародного туризму; проблем вивченні готельного госпо-

дарства Тернопільської області та України, маркетингової діяльності туристичних фірм, вивченні туристичної інфраструктури, формування іміджу та використання ПР-технологій в туризмі та ін.; географічних проблем формування регіональних екомереж, теоретичних та прикладних аспектів розвитку туристсько-рекреаційної діяльності, формування територіальних рекреаційних систем тощо; теоретичних і методологічних особливостей туристичного краєзнавства, розвитку рекреаології та її прикладного значення для туристичної діяльності, ролі страхування у туризмі, актуальних питань методології теорії і практики організації екскурсійних послуг, теоретичних засад та стратегій розвитку менеджменту туризму та туроперейтингу, соціологічних та педагогічних аспектів туристичної діяльності, проблем підготовки кваліфікованих фахівців для туристичної сфери; проблем української геоурбаністики, інформаційні технології в географії та туризмі; маркетингових процесів в Україні на сучасному етапі, організації ресторанного господарства, правового регулювання туристичної діяльності, особливостей функціонування туристичної інфраструктури; територіальної структура туристсько-рекреаційного господарства регіону; географії транспорту та комунікацій, картографічного моделювання, перспективних видів і напрямків туризму; геопросторової організації культурно-мистецької сфери регіону [3].

Коло наукових інтересів працівників кафедри геоекології та гідрології відштовхується від науково-дослідних тем кафедри «Концептуальні і прикладні засади геоекологічної оцінки впливу на довкілля, природоохоронного менеджменту та екологічної безпеки геосистем у Подільському регіоні» (до 2023 р.) та «Оптимізація екосистемних послуг у природно-господарських, у тому числі річково-басейнових системах на засадах сталого розвитку – як важлива інвестиція підтримання природних процесів у довкіллі, добробуту та рівня життя населення» (з 2024 р.).

Викладачами кафедри опубліковано ряд монографій: «Проблеми екології рідного краю» (1993), «Голицький ботаніко-ентомологічний заказник» (1997), «Природні рекреаційні ресурси: методи оцінки й аналізу» (2001), «Еколого-географічний аналіз та оцінювання території: теорія та практика» (2005), «Географічні засади формування і розвитку регіональних природоохоронних систем (концептуальні підходи, практична реалізація)» (2009), «Природні умови і ресурси Тернопільщини» (2011, спільно з кафедрою географії та методики її

навчання і кафедрою Географії України та туризму), «Регіональний ландшафтний парк «Загребелля» у системі рекреаційного і заповідного природокористування» (2013), «Тернопільщина: цілі і потенціал сталого природокористування» (2016), «Еколого-географічне районування Тернопільської області» (2016), «Потенціал стійкості ландшафтів Тернопільської області до антропогенних навантажень» (2017), «Національний природний парк «Кременецькі гори» сучасний стан та перспективи збереження, відтворення, використання природних комплексів та історико-культурних традицій» (2017), «Трансформація геоекологічних процесів басейну річки Джурин: монографія» (2018, 2024), «Природокористування та охорона природи у басейнах малих річок: монографія» (2019, 2022), «Комплексна зелена зона міста Тернопіль: геоекологічні засади сталого функціонування» (2023), «Геоекологічні засади землекористування, емісії парникових газів та охорони природи (на матеріалах територіальних громад)» (2024).

Із впровадженням положень Закону про вищу освіту щодо обов'язкового рейтингування науково-педагогічних працівників, викладачі факультету забезпечили своєю працею лідуючі позиції в межах університету і географічному факультету, які регулярно попадали за весь період рейтингування (2015-2024 рр.) в п'ятірку лідерів (в розрізі 10 факультетів, які діють в університеті) або кращу двадцятку кафедр (в загальному рейтингу 36-ти таких підрозділів в університеті).

Ще одним підтвердженням формування географічного факультету як науково-освітнього підрозділу можна вважати активізацію наукової періодики як сучасного апробаційного майданчику наукових вишукувань працівників та студентів факультету. Вже згадувалося, що з 1997 р. на базі факультету виходить фахове видання «Наукові записки ТНПУ. Серія: Географія» (Головними редакторами в різні роки були: Царик Л.П., Сивий М.Я., відповідальний секретар – Царик П.Л.); в 2025 р. це фахове видання в черговий раз було проатестоване на категорію «Б». В 2000-2019 рр. видавався всеукраїнський часопис «Історія української географії» (Головним редактором в різні роки були Заставецький Б.І., Заставецька О.В., Заставецька Л.Б., відповідальний секретар – Заставецький Т.Б.). З 2018 р., для представлення наукового доробку магістрантів факультету, видається щорічник «Магістерські студії географічного факультету ТНПУ ім. В. Гнатюка» (Головний редактор – Кузишин А.В., відповідальний секретар – Задворний

С.І.). З метою популяризації краєзнавчих досліджень в 2017 р. започатковано видання «Вісник Тернопільського відділу Українського географічного товариства» (Головний редактор – Царик Л.П., відповідальний секретар – Кузик І.Р.). В 2016 р. факультет виступив ініціатором проведення міжфакультетських навчально-методичних семінарів щодо ролі та вдосконалення практичної підготовки, за результатами яких регулярно виходять щорічні збірники (Відповідальний редактор – Кузишин А.В., відповідальний секретар – Поплавська І.В.). Кафедрою геоекології та гідрології з 2016 року видаються матеріали кафедральних конференцій за результатами наукових доробок викладачів, аспірантів, магістрантів, студентів (Відповідальний редактор – Царик Л.П.). Всі ці активності підтверджують наукову спрямованість в діяльності факультету.

Висновки та перспективи використання результатів дослідження. У викладених вище тезах уже можна знайти відповіді на низку важливих питань щодо ролі географічного факультету ТНПУ імені В. Гнатюка як у структурі університету, так і в контексті розвитку сучасної географічної науки України. У перспективі планується підготовка низки публікацій вузької спеціалізації, присвячених окремим підрозділам факультету та діяльності науково-педагогічних працівників. У цих публікаціях буде розкрито нові тематичні напрями досліджень, що актуалізуються в умовах сьогодення. Постають запитання: які наукові напрями є пріоритетними для факультету? Які механізми мотивації нових співробітників застосовуються? Як продукуються нові ідеї? І, зрештою, яка роль навчального закладу, географічної спільноти та національної освітньої системи у підтримці змін й інновацій, що стають визначальними у наш час? Попри відсутність остаточних відповідей, ми переконані, що найближчим часом буде сформульовано нові вектори досліджень. У цьому контексті доцільним є порівняльний аналіз даної публікації з історією та функціональними особливостями факультетських підрозділів, що сприятиме активізації наукової дискусії.

Всі згадані здобутки можуть послужити ґрунтовною основою для подальшого розвитку та утвердження географічного факультету Тернопільського національного педагогічного університету як центру науки та освіти на загальнодержавному рівні.

На даному етапі ми позиціонуємо географічний факультет як мультирівневий центр, який об'єднує освіту, науку, практику, інновації та комунікацію, який відіграє важливу

роль у формуванні інтелектуального потенціалу регіону й країни в цілому, розвитку терито-

рій та посиленню академічної присутності України в європейському просторі.

Література:

1. Заставецька О.В., Кузишин А.В., Мариняк Я.О. Кафедра географії України Тернопільського державного педагогічного університету. Матеріали Другого всеукраїнського семінару з теорії і практики регіонального географічного краєзнавства. Тернопіль, 2002. Част. 2. С. 17-27.
2. Заставецька О.В., Кузишин А.В., Мариняк Я.О. Кафедра географії України Тернопільського державного педагогічного університету: від витоків до становлення // Історія української географії. Тернопіль: Підручник і посібники, 2002. Вип. 6. С. 18-24.
3. Заставецька О.В., Кузишин А.В., Мариняк Я.О. Історичні віхи кафедри географії України та туризму Тернопільського національного педагогічного університету. Історія української географії та картографії. Частина І. Збірник матеріалів Четвертої міжнародної наукової конференції, присвяченої 110-літньому ювілею проф. Володимира Кубійовича, Тернопіль, 18-19 листопада 2010 р. Тернопіль, 2010. С. 34-38.
4. Заставецька О.В., Мариняк Я.О., Кузишин А.В. Діяльність Ярослава Жупанського для розвитку географічної науки та освіти в Тернопільській області. Географія, картографія, географічна освіта: історія, методологія, практика. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Чернівці, 9-11 жовтня 2014 р.). Чернівці: Видавничий дім «Родовід», 2014. С. 19-21.
5. Кузишин А.В., Мариняк Я.О. Кафедра географії України і туризму Тернопільського національного педагогічного університету: історія, сьогодення та майбуття. Тернопіль: Вектор, 2013. 44 с.
6. Кузишин А.В. Поплавська І., Задворний С., Флінта Н., Царик П., Пушкар Б. Кафедра географії України і туризму ТНПУ: синергії традицій україноцентризму та новачі просторової аналітики. Професор Ольга Заставецька – вчена, педагог, організатор географічної науки» (до 70-ої річниці від дня народження вченої): збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції, 27 квітня 2023 року, м. Тернопіль. ТНПУ ім. В. Гнатюка. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2023. С. 72-77.
7. Кузишин А.В., Царик Л.П., Мариняк Я.О. Діяльність Богдана Заставецького з організації та популяризації географічної освіти: до 80-річчя з дня народження. Вісник Тернопільського відділу Українського географічного товариства. Тернопіль: СМП «Тайп». № 5 (випуск 5), 2021. С. 4-6.
8. Кузишин А.В., Царик Л.П. Рух крізь час: нариси історії Географічного факультету Тернопільського національного педагогічного університету. Наукові записки ТНПУ. Серія: Географія. Тернопіль: СМП «Тайп», 2020. № 1 (48). С. 4-16.
9. Сивий М.Я. Кафедра географії та методики її навчання: історія становлення, сьогодення, персоналії. Довідник. Тернопіль: Тайп, 2016. 74 с.
10. Царик Л.П. Десятилітня діяльність кафедри географії Тернопільського національного педагогічного університету: здобутки, проблеми, перспектива. Матеріали III Міжнародної наукової конференції «Стале природокористування: підходи, проблеми, перспектива». Тернопіль, 28-29 травня 2010 р. Тернопіль: Наук.-видавн. відділ ТНПУ, 2010, С.172-175.
11. Царик Л.П. Етапи становлення і розвитку екологічної географії та роль Тернопільського наукового центру у розбудові еколого- географічних досліджень. Історія української географії і картографії. Збірник матеріалів Четвертої міжнародної наукової конференції, присвяченої 110-літньому ювілею проф. Володимира Кубійовича, Тернопіль, 18-19 листопада 2010 р Тернопіль: Підручники і посібники, 2010. С. 76-80.
12. Царик Л.П. Науково-освітня роль кафедри географії ТНПУ у реалізації природо-охоронних концепцій початку ХХІ ст. в Україні. Наукові записки ТНПУ. Серія: географія. Тернопіль: СМП «Тайп», 2015, № 39. С. 4-9.
13. Царик Л.П. Роль кафедри географії ТНПУ у реалізації стратегічних завдань розвитку екологічної освіти і науки. Міждисциплінарні інтеграційні процеси у системі географічної та екологічної науки: матеріали міжнародної наук.-практ. конф. присвяченої 25-річчю відкриття спеціальності «Екологія» у Тернопільському національному педагогічному університеті ім. В. Гнатюка (7-8 травня 2019 р.) // наук. ред. Л.П. Царик, М.Я. Сивий, А.В. Кузишин, Я.О. Мариняк. Тернопіль: СМП «Тайп», 2019. С. 5-10.
14. Царик Л.П., Кузишин А.В. Напрямки наукових досліджень викладачів географічного факультету Тернопільського національного педагогічного університету (до 25-річчя створення факультету): історико-наукометричний аналіз. Наукові записки ТНПУ. Серія: Географія. Тернопіль, 2015. № 38. С. 261-265.
15. Царик Л.П., Садовник О.П., Заблоцький Б.В., Кузишин А.В. Географічний факультет Тернопільського національного педагогічного університету: історичне минуле, сьогодення і перспектива. Географія, екологія, туризм: теорія, методологія, практика. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 25-річчю географічного факультету Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (21-23 травня 2015 р.). Тернопіль: СМП «Тайп», 2015. С. 7-11.
16. Царик Л.П., Свинко Й.М., Заставецька О.В., Пушкар І.М. Основні напрямки підготовки географів в Тернопільському державному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка. Наукові записки ТДПУ. Серія: Географія. Тернопіль, 2002. № 2. С. 268-271.
17. Царик Л.П., Царик Т.С. Поглиблення еколого-краєзнавчих знань студентів у процесі польових досліджень. Розвиток педагогічної освіти і науки в західних областях України. Тернопіль, 1990. С. 243-245.
18. Шаблій О.І. Основи суспільної географії. 2-ге видання. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2012. 296 с
19. [Офіційна сторінка Географічного факультету на сайті ТНПУ ім. В. Гнатюка: https://tnpu.edu.ua/faculty/geo/index.php](https://tnpu.edu.ua/faculty/geo/index.php)

References:

1. Zastavetska O.V., Kuzyshyn A.V., Maryniak Ya.O. Kafedra heohrafiy Ukrainy Ternopil'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu. Materialy Druhoho vseukrainskoho seminaru z teorii i praktyky rehionalnoho heohrafichnoho kraieznavstva. Ternopil, 2002. Chast. 2. S. 17-27.
2. Zastavetska O.V., Kuzyshyn A.V., Maryniak Ya.O. Kafedra heohrafiy Ukrainy Ternopil'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu: vid vytokiv do stanovlennia // Istoriiia ukrainiskoi heohrafiy. Ternopil: Pidruchnyk i posibnyky, 2002. Vyp. 6. S. 18-

- 24.
3. Zastavetska O.V., Kuzyshyn A.V., Maryniak Ya.O. Istorychni vikhy kafedry heohrafiï Ukrainy ta turyzmu Ternopil'skoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu. Istoriia ukrainskoi heohrafiï ta kartohrafiï. Chastyna I. Zbirnyk materialiv Chetvertoi mizhnarodnoi naukovoï konferentsii, posviachenoï 110-litnomu yuvileïu prof. Volodymyra Kubiiovycha, Ternopil, 18-19 lystopada 2010 r. Ternopil, 2010. S. 34-38.
 4. Zastavetska O.V., Maryniak Ya.O., Kuzyshyn A.V. Diialnist Yaroslava Zhupanskoho dlia rozvytku heohrafichnoi nauky ta osvity v Ternopil'skii oblasti. Heohrafiia, kartohrafiia, heohrafichna osvita: istoriia, metodolohiia, praktyka. Materialy mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (m. Chernivtsi, 9-11 zhovtnia 2014 r.). Chernivtsi: Vydavnychiy dim «Rodovid», 2014. S. 19-21.
 5. Kuzyshyn A.V., Maryniak Ya.O. Kafedra heohrafiï Ukrainy i turyzmu Ternopil'skoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu: istoriia, sohodennia ta maibuttia. Ternopil: Vektor, 2013. 44 s.
 6. Kuzyshyn A.V. Poplavska I., Zadovnyi S., Flinta N., Tsaryk P., Pushkar B. Kafedra heohrafiï Ukrainy i turyzmu TNPU: synerhii tradytsii ukrainotsentryzmu ta novatsii prostorovoï analityky. Profesora Olha Zastavetska – vchena, pedahoh, orhanizator heohrafichnoi nauky» (do 70-oi richnytsi vid dnia narodzhennia vchenoi): zbirnyk materialiv Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii, 27 kvitnia 2023 roku, m. Ternopil. TNPU im. V. Hnatiuka. Ternopil : TNPU im. V. Hnatiuka, 2023. S. 72-77.
 7. Kuzyshyn A.V., Tsaryk L.P., Maryniak Ya.O. Diialnist Bohdana Zastavetskoho z orhanizatsii ta populiaryzatsii heohrafichnoi osvity: do 80-richchia z dnia narodzhennia. Visnyk Ternopil'skoho viddilu Ukrainskoho heohrafichnoho tovarystva. Ternopil: SMP «Taip». № 5 (vyпуск 5), 2021. S. 4-6.
 8. Kuzyshyn A.V., Tsaryk L.P. Rukh kriz chas: narysy istorii Heohrafichnoho fakultetu Ternopil'skoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu. Naukovi zapysky TNPU. Serii: Heohrafiia. Ternopil: SMP «Taip», 2020. № 1 (48). S. 4-16.
 9. Syvyi M.Ia. Kafedra heohrafiï ta metodyky yii navchannia: istoriia stanovlennia, sohodennia, personalii. Dovidnyk. Ternopil: Taip, 2016. 74 s.
 10. Tsaryk L.P. Desiatyitlnia diialnist kafedry heoekolohii Ternopil'skoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu: zdobutky, problemy, perspektyva. Materialy III Mizhnarodnoi naukovoï konferentsii «Stale pryrodokorystuvannia: pidkhody, problemy, perspektyva». Ternopil, 28-29 travnia 2010 r. Ternopil: Nauk.-vydavn. viddil TNPU, 2010, S.172-175.
 11. Tsaryk L.P. Etapy stanovlennia i rozvytku ekolohichnoi heohrafiï ta rol Ternopil'skoho naukovoho tsentru u rozbudovi ekoloho-heohrafichnykh doslidzhen. Istoriia ukrainskoi heohrafiï i kartohrafiï. Zbirnyk materialiv Chetvertoi mizhnarodnoi naukovoï konferentsii, posviachenoï 110-litnomu yuvileïu prof. Volodymyra Kubiiovycha, Ternopil, 18-19 lystopada 2010 r Ternopil: Pidruchnyky i posibnyky, 2010. S. 76-80.
 12. Tsaryk L.P. Naukovo-osvitnia rol kafedry heoekolohii TNPU u realizatsii pryrodo-okhoronnykh kontseptsii pochatku KhKhI st. v Ukraini. Naukovi zapysky TNPU. Serii: heohrafiia. Ternopil: SMP «Taip», 2015, № 39. S. 4-9.
 13. Tsaryk L.P. Rol kafedry heoekolohii TNPU u realizatsii stratehichnykh zavdan rozvytku ekolohichnoi osvity i nauky. Mizhdystyplinarni intehtatsiini protsesy u systemi heohrafichnoi ta ekolohichnoi nauky: materialy mizhnarodnoi nauk.-prakt. konf. prysviachenoï 25-richchiu vidkryttia spetsialnosti «Ekolohiia» u Ternopil'skomu natsionalnomu pedahohichnomu universyteti im. V. Hnatiuka (7-8 travnia 2019 r.) // nauk. red. L.P. Tsaryk, M.Ia. Syvyi, A.V. Kuzyshyn, Ya.O. Maryniak. Ternopil: SMP «Taip», 2019. S. 5-10.
 14. Tsaryk L.P., Kuzyshyn A.V. Napriamky naukovykh doslidzhen vykladachiv heohrafichnoho fakultetu Ternopil'skoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu (do 25-richchia stvorennia fakultetu): istoryko-naukometrychnyi analiz. Naukovi zapysky TNPU. Serii: Heohrafiia. Ternopil, 2015. № 38. S. 261-265.
 15. Tsaryk L.P., Sadovnyk O.P., Zablotskyi B.V., Kuzyshyn A.V. Heohrafichnyi fakultet Ternopil'skoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu: istorychne mynule, sohodennia i perspektyva. Heohrafiia, ekolohiia, turyzm: teoriia, metodolohiia, praktyka. Materialy mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii, prysviachenoï 25-richchiu heohrafichnoho fakultetu Ternopil'skoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka (21-23 travnia 2015 r.). Ternopil: SMP «Taip», 2015. S. 7-11.
 16. Tsaryk L.P., Svyenko Y.M., Zastavetska O.V., Pushkar I.M. Osnovni napriamky pidhotovky heohrafiiv v Ternopil'skomu derzhavnomu pedahohichnomu universyteti imeni Volodymyra Hnatiuka. Naukovi zapysky TDPU. Serii: Heohrafiia. Ternopil, 2002. № 2. S. 268-271.
 17. Tsaryk L.P., Tsaryk T.Ie. Pohlyblennia ekoloho-kraieznavchykh znan studentiv u protsesi polovykh doslidzhen. Rozvytok pedahohichnoi osvity i nauky v zakhidnykh oblastiakh Ukrainy. Ternopil, 1990. S. 243-245.
 18. Shablii O.I. Osnovy suspilnoi heohrafiï. 2-he vydannia. Lviv: LNU imeni Ivana Franka, 2012. 296 s
 19. Ofitsiina storinka Heohrafichnoho fakultetu na сайti TNPU im. V. Hnatiuka: <https://tnpu.edu.ua/faculty/geo/index.php>

Надійшла до редакції 15.05.2025р.